

על אף הדיעה הרווחת בארץ, שמברית המועצות מגיעים לארץ רק חסרי ההשכלה והמיקצוע, ואילו השמנת האינטלקטואלית פונה מווינה היישר לארצות-הברית או למקומות אחרים, מסתבר שמה שנים שנים יושב ויוצר בארץ אמן רוסי צעיר, צנוע ונחבא אל הכלים, שבפרי מכחולו עוד ידובר רבות.

למיכאל ("מישא") בורדול'אן, היו סיבות טובות להשאיר בברית-המועצות, או להגר לארצות-הברית. הוא בן לאב ארמני ואם יהודיה-רוסיה, ולמעשה מרבית ימיו לא ידע בבירור מהי ישראל, ומה היא עבורו. אך בכל זאת, בחר לעלות לארץ, וכך התעשרה ישראל בצעיר נוסף בעל שיעור-קומה בינלאומי.

הזרקורים מופנים אליו השבוע, לרגל אירוע חשוב — תערוכת היחיד הראשונה שלו בישראל, בגלריה הבט התל-אביבית. מישא, סגן את תרבות מוסקבה, שבה גדל ושבה האפשרויות לחיות בתאיטרון מעולה, בבאלט הטוב בעולם, ובמוזיאונים הן רבות ונוחות מבהינה כספית. שם סיים את לימודיו באקדמיה לאמנות, שבה כיהן אביו כפרופסור לציור. הציור הוא בן-בית במשפחתו של מישא, וגם אשתו היפה, אידה, מציירת פרויקטים בסניגון ה-Ready made.

הזמן ראויה. עד מיבצע סיני לא ידע מישא מהי ישראל. באותה תקופה, החלו משמיצים באמצעי התיקשורת הרוסיים את ישראל, ומכנים אותה בשמות גנאי. מיל-חמת ששת-הימים חוללה מיפנה בליבו של

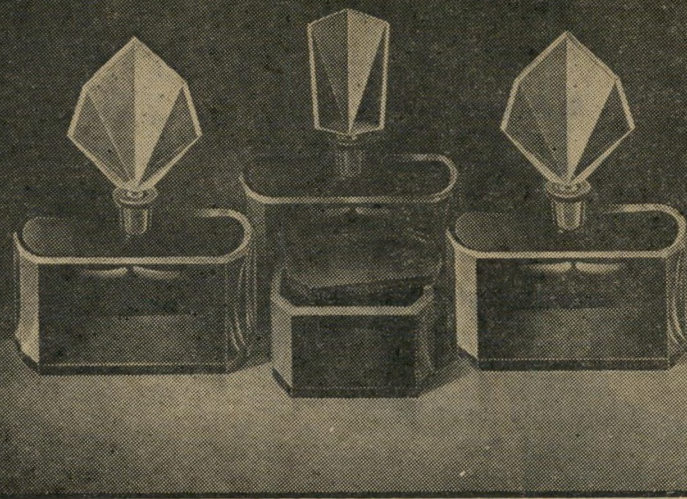

צייר בורדול'אן
בושם של נשים

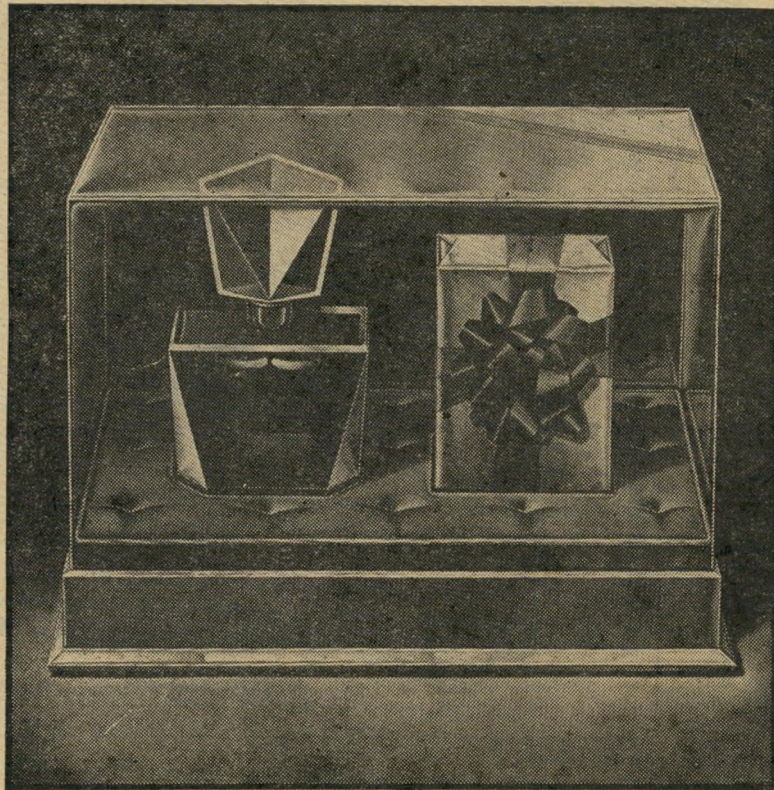
הצעיר, שאומנם ידע כל הזמן שהוא יהודי, אך עד אז לא קישר זאת עם ישראל. החל במילחמת ששת-הימים התחיל מישא להרגיש גאווה לאומית וכבוד עצמי. הוא למד להבין שכיחודי — מקומו בישראל. הר קשיים שנערמו על דרכו, אומנם דחו את העליה, אך לבסוף, ב-1973, עלה לארץ.

על קשיי השפה עדיין לא התגבר באותה קלות שבה השתלטה אשתו, אידה, על העניין, אך דווקא ידיעת האנגלית עזרה לו בתחילת דרכו בארץ. במוסקבה למד אנגלית בשעורים פרטיים, כי, לדבריו, הרמה של האנגלית בתוכו או באוניברסיטה היא נמוכה.

מישא הוא אינטלקטואל בעל רמה תרבותית גבוהה. ספג את כל רבדי התרבות שאפפוהו בילדותו. נוסף על כך, הוא רגיש, ענו, וסגור. את כל הרעיונות המקננים במוחו הוא מעביר לבד בצורה סימבולית. למתבונן בציוריו נראה, שהאדם שיצר אותם אהב יופי, ומביע זאת באמצעות בחירת בקבוקי בושם שנה, כנושאים לציוריו. האמת קצת שונה. הרבה מיתוסים ואגדות מסתתרים מאחורי הגיבורים האילמים של מחזותיו המצויירים. מי ששם

"הבשורה" של בורדול'אן (שמן על בד)
— מיתוסים נוצריים

"מוניסם מס." של בורדול'אן (שמן על בד)
— וגאווה לאומית

משלהם. עבורו הם כלי משחק או שחקנים שאיתם הוא כונה מחזה. הרעיון בשימוש בחפצים כנושא, נועד לבחון את ההשפעה שיש להם על הצופה. שכן, לאותו חפץ יש השפעה שונה על אנשים בתקופות שונות. הוא לוקח חפצים מודרניים, ומעמיד אותם ברקע רנסנסי, בטכסטורות של בד, ברקע הכהה ובברק האופיני — וטוען שכיום מכינים אחרת ומתייחסים אחרת לציור קלאסי, מאשר התייחסו אליו פעם — ולכן, לדעתו, ציורו מודרני.

בתערוכתו האחרונה בוויטיני מיוזיאום ובגלריה ליאו קסטלי בניו-יורק השנה, הדהים גיימס רוונקוויסט את כל המבקרים בעוברו מפופארט לציור שדומה למה שיושג מיכאל בורדול'אן — קלאסי, ברור ובהיר, בהבדל אחד: אצל מיכאל הרקע כהה, על בדים ענקיים, בהם כוס בגובה שלושה מטר תופסת חצי מהציור, כשבי תוכה עין ולידה רגל יפה של אשה. גם אצל רוונקוויסט וגם אצל בורדול'אן אפשר לראות הגדלת ענק של חפצים, ושימושם כסימבולים.

האופי העצור של מישא מתבטא בהצבת החפצים, לרוב בתוך קופסות או אפילו סגירתם בקופסת זכוכית. הציור הודמת הבתולה מראה בקבוק בושם סגור בקופסה שהמכסה שלה שקוף, והמזכיר את האגדה על שילגיה שנרדמה והושמה בארון זכור כית שקוף, עד לבוא הנסיך הגואל.

מיתוסים, רקע תרבותי עשיר, דמיון יוצר, וכשרון ציור בולט עם שליטה מופלאה במכחול — כל אלה בתערוכתו החדשה של מיכאל בורדול'אן.

כמיהה לשרשים

מזה 25 שנה יושב האמן הישראלי דויד מסר בפאריס, מסר, שנולד בפולין, עלה בגיל צעיר מאד לארץ והקדיש את מרבית שנותיו לעבודה ולפעילות במיסגרת ה-הגנה. רק כאשר הסתיימה המילחמה התייבנה לצייר כשהוא בן 38.

בפאריס התפרסם מסר כאמן המצייר בסיגנון אקספרסיוניסטי מובהק, שבו ניכרת השפעתו של וילהם דה קונדיג. השימוש בגווני הצבע של אסכולת פאריס מרכז את הצורות החדות ואת נוקשות הנחת הצבע. מפאריס מגיע מסר מדי פעם כדי להציג את תערוכותיו בקנדה, ארצות-הברית, בלגיה הולנד וישראל. למרות היותו ישראלי הוא טוען שאווירת רדיפת-הממון בארץ היא הגורמת לו להסתגר בין כתלי הסטודיו שלו בפאריס, כשהוא משוחרר שם מהלחצים שהם מנת חלקם של אמני הארץ. בימים אלה מוצגות יצירותיו של מסר בגלריה היפואית דלטון-ריכטר, בבדים עשירי הצבע שלו, שבהם בולטים גווני הטורקיז, האדום והירקק, מאופיינת הרקולקה למישטחי צבע מופשטים שעליהם מופיעים איזוכורים מהסבע. כמעט בכל ציוריו מופיע ציור של עץ בודד.

בגלריות:

חדשנות בירושלים

שינוי מרענן בנוף-הגלריות הירושלמי בפרט ובארץ בכלל, היא גלריה גימל, השייכת לאלו גולבנה, שבה אוסף מעניין ביותר — הדפסים של זריצקי ושל שטרייכמן, ועבודות בצבע של מאירוביץ, ושל קופרמן, רישומים של אביבה אורי, יצירה ציבוענית בשמן של פנחס כהן-גזן, ציור שמן מ-1973 של לאה גימל, פארידה — מופשט לירי בצבע של פארידה ורישומים של רפי לביא. הגלריה אינה מיסחרית, ומנסה להציג תערוכות חדשניות, שטוט כדי לומר משהו לקהל. גם הממוסדים שבאוסף, הם כאלה שנחשבו בשעתם חדשניים. חידוש מעניין הוא הפינה התיעודית של הגלריה, על מדפים מונחים קטלוגים וספרים, וכל חומר תיעודי שאפשר להשיג על אמנים שהציגו אי פעם בארץ. יש לקוות שהגלריה תחזיק מעמד, ולא תלך בדרך שבה הלכה חברתה, התל-אביבית, גלריה רוס, שנסגרה לא מכבר. גלריות מסוג זה נדירות בארץ, והן היחידות הנותנות אפשרות לאמנים לא ממוסחרים להתפתח, ולהביא את בשורתם לחברה הישראלית השמרנית.

ארגוב ב"בית האמנים"

ב"בית האמנים בירושלים, מוצגת תערוכתו של הצייר הוותיק מיכאל ארגוב. הצייר הידוע בציוריו, שבהם שולטת מישמעת בצבע, ובקומפוזיציות ה"בניות" שלו, עבר תהליך שמקובל כיום בארצות-הברית, ומוצג בעיקר בגלריות ב"סוהו" של ניו-יורק. ארגוב משתמש ביריעות-בד ענקיות שאינן מתוחות על מיסגרת, ותלויות בפשטות על הקיר. העדר המיסגרת יוצר אווריריות, ומאפשר לבדים להתמוגג עם הקירות הלבנים הגדולים. את כיתמי הצבע הוא מחלק בצורה שאיפיינה את ציוריו מארץ רוטקו — חלוקת השטח לכמה מישטחים. הכתמים אמורפיים במידת מה, וזאת, כהמשך רעיון התמוגגות הבד על הקיר. זהו שלב מעניין, של מעבר מציור מסורתי של צבע על בד, שבו כל הבד מכוסה מאורגן בקומפוזיציה מסוימת, או שימוש באיזוכורים נוספים ו"יצאה" החוצה מהמיסגרת לציור שאינו כבול לחוקים שקיבלו פעם חשיבות עצומה. מעניין מה יהיה השלב הבא אצל מיכאל ארגוב, וכיצד ישתמש בצבע, אחר שעבר את טבילת האש הראשונית של יציאה מהמיסגרת.

לב לשמות ציוריו, רואה, שבאחד מהם מופיע השילוש הקדוש — האב הבן ורוח הקודש, ובציור אחר — מריה מגדלנה. למעשה, ציוריו הם מעין חלון ראויה. בהיותו בפאריס, שם שהה כשבעה חודשים, לרגל תערוכת היחיד שנערכה לו בגלריה קאטיה גרנוף, הוקסם מהאורות והצבעים של עיר-האורות, אך יותר מכל שבו את ליבו חלונות הראווה, שהיו עבורו מיקסם אורחות. במוסקבה ראה צבעים אפורים, שם לא היו שלטים ציבועניים ולא אורות ניאון בלילה. גם ציוריו, מהתקופה ההיא, כהים מאוד, וכמעט אין להבחין בהן במשהו בהיר, דר-ראגב, עבור ציוריו שהביא עימו מרוסיה, היה צריך לשלם לממשלה הרר סית, כביכול כדי לפדות אותם ממנה, מאחר שהם רכוש הממשלה.

בישראל האור החזק, הצבעים העזים וחופש הביטוי השפיעו עליו, וההשפעה ניכרת הן בצבעים הבהירים שחדרו לציוריו, והן בגודל הבדים. הוא החל מצייר על בדים ענקיים, שגם בקנה-מידה ישראלי נחשבים גדולים.

פמל מנין. מגיל 14 התחיל מישא ללמוד בסטודיו לציור, במקביל ללימודיו התיכוניים, ואחר-כך עבר לאקדמיה לציור. לאור העובדה שציור מופשט נחשב אסור ברוסיה, הלימודים באקדמיה הם על תקן של לימודים קלאסיים. ואכן, המורשת הרקלאסית שספג ניכרת היום ברקע החוסי-כהה של ציוריו, בעבודה במכתולים דקים ועדינים ובשיטת השכבות (אונטרמאלוג) הקלאסית, ובברק של צבע בושם.

מדוע הוא בוחר בבקבוקי בושם נשיים כנושאי ציוריו? לדבריו עבורו חפצים אלה מסמלים נשיות, ולכן הם סמל מיני, וזאת בצד שמות הלוקחים ממיטוסים נוצריים. הוא טוען שלחפצים אלה יש חיים